

ВІДГУК

офіційного опонента – докторки юридичних наук, професорки Оксани Анатоліївни Музики-Стефанчук на дисертаційну роботу Федорчука Івана Ігоровича на тему «Правовий механізм забезпечення конституційного права на житло», представлену на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Всебічне вивчення і критичний аналіз тексту поданої на захист дисертації та наукових праць Федорчука Івана Ігоровича, опублікованих за обраною темою, дають підстави зробити такі висновки.

Актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів з точки зору практичної значущості; вирішення поставлених завдань має важливе значення для теорії та практики забезпечення реалізації конституційного права на житло в Україні.

Очевидно, що проблема регулювання житлових правовідносин посідає значне місце як в конституційному праві, так і в галузевих юридичних науках, оскільки умови суспільного життя зазнають постійних змін та зумовлюють необхідність використання нових комплексних підходів до дослідження правовідносин в сфері здійснення права на житло. У сучасних умовах питання забезпечення житлом передусім громадян України має нові виклики для свого вирішення.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувачки. Ознайомлення з текстом дисертації І.І. Федорчука дає підстави засвідчити високий науковий рівень дисертаційного дослідження та наступну об'єктивізацію цих положень під час апробації результатів дослідження. Публікації здобувача також відзначаються новизною та доповнюють представлене дослідження, а не дублюють його. Загалом науковий доробок здобувача можна вважати таким, що розкриває значну кількість малодосліджених питань щодо конституційного права на житло.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дійсно, обраний напрям дисертаційного дослідження узгоджується із положеннями Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24.03.2021 № 119/2021, Стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 роки, а також із Планом заходів з її реалізації, затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 № 831-р, Пріоритетних напрямків фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26.03.2021 № 12-21. Також дослідження спрямоване на виконання наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» (номер державної реєстрації 0108U008927), наукової теми кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Правові засади

організації та здійснення публічної влади» (номер державної реєстрації 0123U102955).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечена на високому науковому рівні. Дисертаційне дослідження Федорчука І.І. заповнює прогалину в комплексному вивченні правового механізму забезпечення конституційного права на житло, що дозволило визначити методологічні засади функціонування та застосування правового механізму забезпечення конституційного права на житло як природного, суб'єктивного, невідчужуваного права людини. Хоча про природність такого права можна дискутувати...

Висловлені положення та рекомендації відзначаються достовірністю. Детальне ознайомлення з текстом дисертаційної роботи й публікаціями дисертанта дає підстави стверджувати, що його підхід до аналізу предмета дослідження відзначається фундаментальністю та ґрунтовністю. Дисертація має логічну структуру, яка дозволяє розкрити поставлені дослідницькі завдання та досягти визначеної мети.

Особливим внеском дисертанта можна вважати: ретельний аналіз генезису права на житло та механізму його забезпечення; класифікацію функції правового механізму забезпечення конституційного права на житло у дві групи за критерієм характеру їх спрямованості – основні (імплементаційна, охоронна й захисна) й додаткові (ціннісна, рефлексійна, трансформаційна, гарантійна, превентивна); складові системи правового механізму забезпечення конституційного права на житло: нормативно-правові акти; суб'єкт правового механізму забезпечення конституційного права на житло (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, відповідні підприємства, установи та організації,); об'єкт правореґулюючої діяльності (житловий фонд).

Своєрідною науково-практичною родзинкою дослідження І.І. Федорчука є розділ 3, в якому розглядаються проблеми та перспективи вдосконалення правового механізму забезпечення конституційного права на житло. Тут викладаються порівняльно-правові аспекти, а також відповідні питання у контексті євроінтеграційних процесів та російсько-української війни. Усе зазначене додає роботі повноти та відображає досліджувані питання з різних сторін.

У дисертаційному дослідженні І.І. Федорчука, на наш погляд, вдало сформульовано теоретичні положення, зокрема: актуальність теми, мета і завдання, об'єкт і предмет дослідження, а аналіз змісту дисертації свідчить про те, що сформульовані мета і завдання дослідження досягнуті. Аналіз представленої дисертації дає підстави стверджувати, що, враховуючи хронологічні межі дослідження, автору довелося запропонувати раціональну структуру дослідження. Структура роботи майже не викликає зауважень, оскільки в цілому вона пов'язана із завданнями, що поставив перед собою автор, і специфікою дослідження.

Цікавим є авторський підхід до періодизації досліджуваних правовідносин. Так, запропоновано розділити новітній (з моменту здобуття

Україною незалежності) історичний період розвитку правового механізму забезпечення конституційного права на житло умовно на «доконституційний» (1991 – 1996 рр.) та «конституційний» (1996 р. – по теперішній час). «Конституційному» періоду притаманні напрацювання законодавчого базису значного обсягу, а також масиву підзаконних нормативно-правових актів. Останні пропонується класифікувати за критерієм їх спрямованості на групи: 1) ситуаційні; 2) організаційні; 3) економічно-фінансового спрямування; 4) програмні (с.20-21 дисертації). Також у підрозділі 1.1. «Генезис права на житло та механізму його забезпечення» автор всебічно розглядає обрані проблеми, зважаючи на базові потреби людини. Представлене дослідження відображає прогалини у врегулюванні даного інституту, які, безумовно, потребують вирішення.

На увагу також заслуговує пропонований понятійно-категоріальний апарат, представлений деякими авторськими дефініціями. Хоча деякі із них мають дискусійний характер, про що йдеться нижче.

Зазначені та інші положення дисертації свідчать про її науковий, творчий характер, а також самостійність характер її виконання дисертантом. Положення роботи, безумовно, мають теоретичне та практичне значення.

Достовірність основних наукових положень і висновків дослідження. Обрана наукова тематика є актуальною, оскільки сфера житлових відносин є малодослідженою. Відповідно пропонована праця є авторським монографічним дослідженням правового механізму забезпечення конституційного права на житло. Також вагомість дослідження представлена довідками про впровадження результатів дисертаційного дослідження (сторінки 223-226).

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає у вирішенні поставлених наукових завдань в аспекті предметного дослідження окреслених суспільних відносин. Дисертанту вдалося детально та послідовно розкрити обрані для дослідження питання. Сформульовані у дисертаційному дослідженні положення є детально проаналізованими і відображають авторське бачення обраної теми, яка, до речі, має яскраво виражену міжгалузеву правову природу. Предметний аналіз положень наукової новизни, вказаної в анотації та у вступі до дисертації, засвідчує її обґрунтованість, зрозумілість, системність, а також відповідність темі, об'єкту і предмету цього дослідження. Так, очевидним є високий рівень наукової новизни, пропонованого І.І. Федорчуком дослідження, що має вагоме значення для юридичної науки.

Оцінка структури, обсягу і змісту дисертації та викладу в ній матеріалу відповідають встановленим вимогам до такого виду наукових робіт. У дисертації досліджено та систематизовано теоретичні підходи, понятійно-категоріальний апарат, висвітлено існуючі доктринальні та нормативні прогалини у досліджуваній сфері. Методологічною основою дослідження є широка гама загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, достатніх для розкриття теми.

Відмічається чітка структура роботи, послідовність та аргументованість положень дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. До кожного розділу пропонуються висновки. Анотація представленої наукової праці становить об'єктивне відображення узагальненого викладу результатів дослідження здобувачки.

Перший розділ дисертаційної роботи відображає проведене повне дослідження теоретичного підґрунтя механізму забезпечення конституційного права на житло. Зокрема, розглядаються питання генезису права на житло та механізму його забезпечення, конституційне право на житло та механізм його забезпечення як об'єкт наукового дослідження, понятійно-категоріальні основи правового механізму забезпечення конституційного права на житло (с.26-70).

Другий розділ пропонованого дослідження відображає елементи механізму забезпечення конституційного права на житло, зокрема: зміст та система правового механізму забезпечення конституційного права на житло; правовий механізм забезпечення реалізації конституційного права на житло; захист і охорона конституційного права на житло як елемент механізму його забезпечення (с.71-128).

Третій розділ дисертації присвячений проблемам та перспективам вдосконалення правового механізму забезпечення конституційного права на житло. Так, дисертант пропонує: аналіз забезпечення конституційного права на житло в Україні та світі; перспективи вдосконалення правового механізму забезпечення конституційного права на житло в Україні в контексті євроінтеграційних процесів та російсько-української війни (с. 129-186).

Загалом є достатні підстави констатувати високий рівень теоретичної підготовки дисертанта, глибокого розуміння досліджуваної ним теми, оригінальність формату мислення, здатність логічно викладати та аргументувати власну позицію. Текст дисертації викладено науковим стилем, автор активно оперує науковою та законодавчою термінологією.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Загалом, викладене свідчить про такі позитивні риси дисертації І.І. Федорчука, як актуальність, наукова новизна, практична значущість, методологічна обґрунтованість та доступність для сприйняття. Водночас, представлена дисертація, як і будь-яка наукова праця, викликає низку роздумів, відкриває широкий простір для наукової дискусії. Зупинимося на деяких конкретних дискусійних положеннях, твердженнях, що потребують додаткової аргументації, зауваженнях та побажаннях до її автора.

1. Викликає зауваження поняття «суб'єкти правового механізму забезпечення конституційного права на житло» (с.21 дисертації). Під такими суб'єктами розуміється: система органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що взаємодіють між собою із метою перетворення норм права, закріплених у відповідних нормативно-правових актах, у практичну правомірну діяльність суб'єктів права у сфері суспільно-правових житлових відносин. Далі переходимо до

визначення власне поняття «правовий механізм забезпечення конституційного права на житло» – це система законодавчих, підзаконних і локальних нормативно-правових актів, що спрямовані на створення належних і гідних умов реалізації, охорони та захисту (відновлення) природного, суб'єктивного, невідчужуваного, гарантованого на конституційному рівні державою права фізичної особи на набуття, правомірне користування та поліпшення житла на тих чи інших підставах. Отже, правовий механізм – це система певних нормативно-правових актів. Зовсім нелогічно виглядає визначення суб'єктів системи актів... На наш погляд, доцільно було би визначити суб'єктів правовідносин у сфері забезпечення конституційного права на житло (додавши сюди й громадян), а не суб'єктів правового механізму.

2. Неоднозначною є пропозиція регламентувати у національному законодавстві «забезпечення права на житло мігрантів та членів їх сімей відповідно до майбутніх міграційних зобов'язань України, зокрема, у частині надання тимчасового житла на час розгляду справи про отримання відповідного статусу особам, щодо яких прийнято рішення про видворення, та, найголовніше, надання житла для постійного проживання сім'ям з дітьми означеної категорії» (с. 22 дисертації). З одного боку, Україна має брати на себе зобов'язання щодо адаптації вітчизняного законодавства, зокрема, міграційного, до вимог ЄС. З іншого боку, в сучасних умовах, коли є проблеми із забезпеченням житлом своїх громадян, зокрема тих, хто є ВПО, не варто створювати конфлікти між такими громадянами та мігрантами щодо першочергового забезпечення житлом.

3. На с.23 дисертації автором пропонується дві групи способів забезпечення реалізації конституційного права на житло: 1) способи, які є зобов'язальними за своєю природою і засновані на динаміці майнових відносин (наймання (оренда) житлового приміщення, безоплатне користування житловим приміщенням, комерційне наймання житлового приміщення, наймання спеціалізованого житлового приміщення); 2) способи, що мають речову природу, що ґрунтуються на статичності майнових відносин (придбання житла на праві власності або приватизація житла). На наш погляд, можливим є виділення третьої групи – змішаної, наприклад, щодо службового житла: право тимчасового користування житлом (зобов'язальний спосіб) з можливістю отримання такого житла на праві власності (спосіб, що має речову природу).

4. Є певні зауваження щодо назв структурних підрозділів роботи. Так, назва роботи співпадає з назвою підрозділу 2.2. Звідси виникає питання: а що ж треба досліджувати в інших підрозділах?

5. Дисертанту варто було би запропонувати проекти його законодавчих ініціатив. Це збагатило би практичну складову дослідження.

Вказані зауваження не є суттєвими недоліками, і, зважаючи на наявну глибину та обсяг дисертації, не впливають на загальний позитивний висновок. Подана на захист наукова праця є завершеним, самостійним, творчим і оригінальним дослідженням, є вагомим внеском юридичну науку.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.
Дисертація Федорчука Івана Ігоровича на тему «Правовий механізм забезпечення конституційного права на житло», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково-обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблеми, та висновків, які виносяться на захист. За своїм змістом дисертація відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (з подальшими змінами), а її автор – Іван Ігорович Федорчук заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:
завідувачка кафедри фінансового права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
докторка юридичних наук,
професорка

Оксана МУЗИКА-СТЕФАНЧУК